

पठतु संस्कृतम्

प्रवेशः

पठतु संस्कृतम्

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुः साक्षात् परंब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

सरस्वति नमस्तुभ्यं वरदे कामरूपिणि ।
विद्यारम्भं करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे सदा ॥

पठामि संस्कृतं नित्यं वदामि संस्कृतं सदा ।
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक् वन्दे संस्कृतमातरम् ॥

सूक्तिः

॥ मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः ॥

A fool is guided by others' understanding.

व्यावहारिकशब्दाः – गृहोपकरणानि

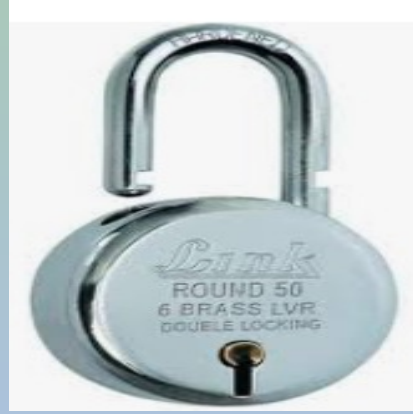
आसन्दः
Chair

कटः
Mat

करदीपः
Torch

तालः
Lock

दण्डदीपः
Tubelight

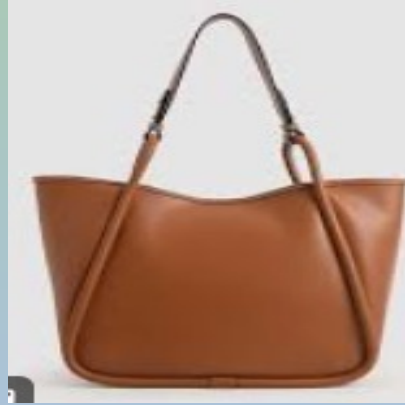
व्यावहारिकशब्दाः – गृहोपकरणानि

पिञ्जः
Switch

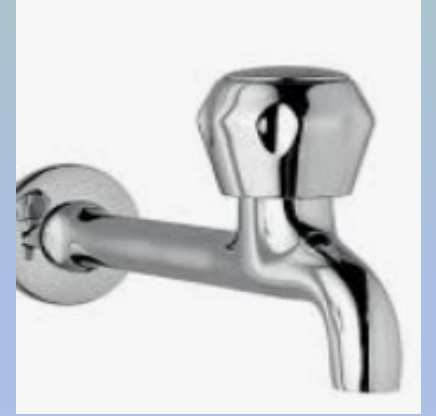
समीकरः
Iron Box

स्यूतः
Bag

दर्पणः
Mirror

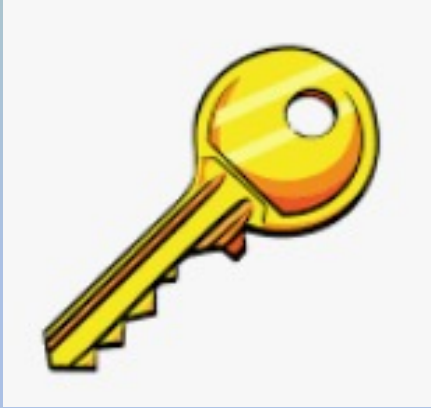

नलिका
Tap

व्यावहारिकशब्दाः – गृहोपकरणानि

अग्निपेटिका
Matchbox

कुञ्चिका
Key

दूरवाणी
Telephone

शय्या
Bed

कपाटिका
Almirah

व्यावहारिकशब्दाः – गृहोपकरणानि

जवनिका
Curtain

अवकरिका
Dustbin

पेटिका
Box

चुल्ली
Oven/Stove

पुष्पाधानी
Flower Vase

व्यावहारिकशब्दाः – गृहोपकरणानि

सम्मार्जनी
Broom

उपधानम्
Pillow

व्यजनम्
Fan

कङ्कतम्
Comb

पादशोधनम्
Foot Rug

छत्रम्
Umbrella

प्रहेलिका

दन्तैर्हीनः शिलाभक्षी निर्जीवो बहुभाषकः ।
गुणस्यूतिसमृद्धोऽपि परपादेन गच्छति ॥

Without teeth it eats stone; without life it speaks much;
even if possessed with wealth of virtues it moves on with others' feet.
What could that be? Can you guess ?

पादरक्षा

Sandal

The word 'Guna' has two meanings :-

1. **Qualities** like pain, pleasure, etc.
2. Sandals have **thread** stiches.

Therefore, they are regarded as possessing Gunas.

सङ्ग्राह्याविषयाः - श्लोकः

१. सूर्यः

ध्येयः सदा सवितृमण्डलमध्यवर्ती
नारायणः सरसिजासनसन्निविष्टः ।
केयूरवान् मकरकुण्डलवान् किरीटी
हारी हिरण्मयवपुर्धृतशङ्खचक्रः ॥

One should always pray to Nārāyaṇa who shines at the centre of the Sun's orb. He is seated on a lotus and is wearing armlets, ear-ornaments shaped like crocodile, a crown, a garland (necklace), a conch and a discus and shines with a golden form.

सङ्ग्राह्याविषयाः - श्लोकः

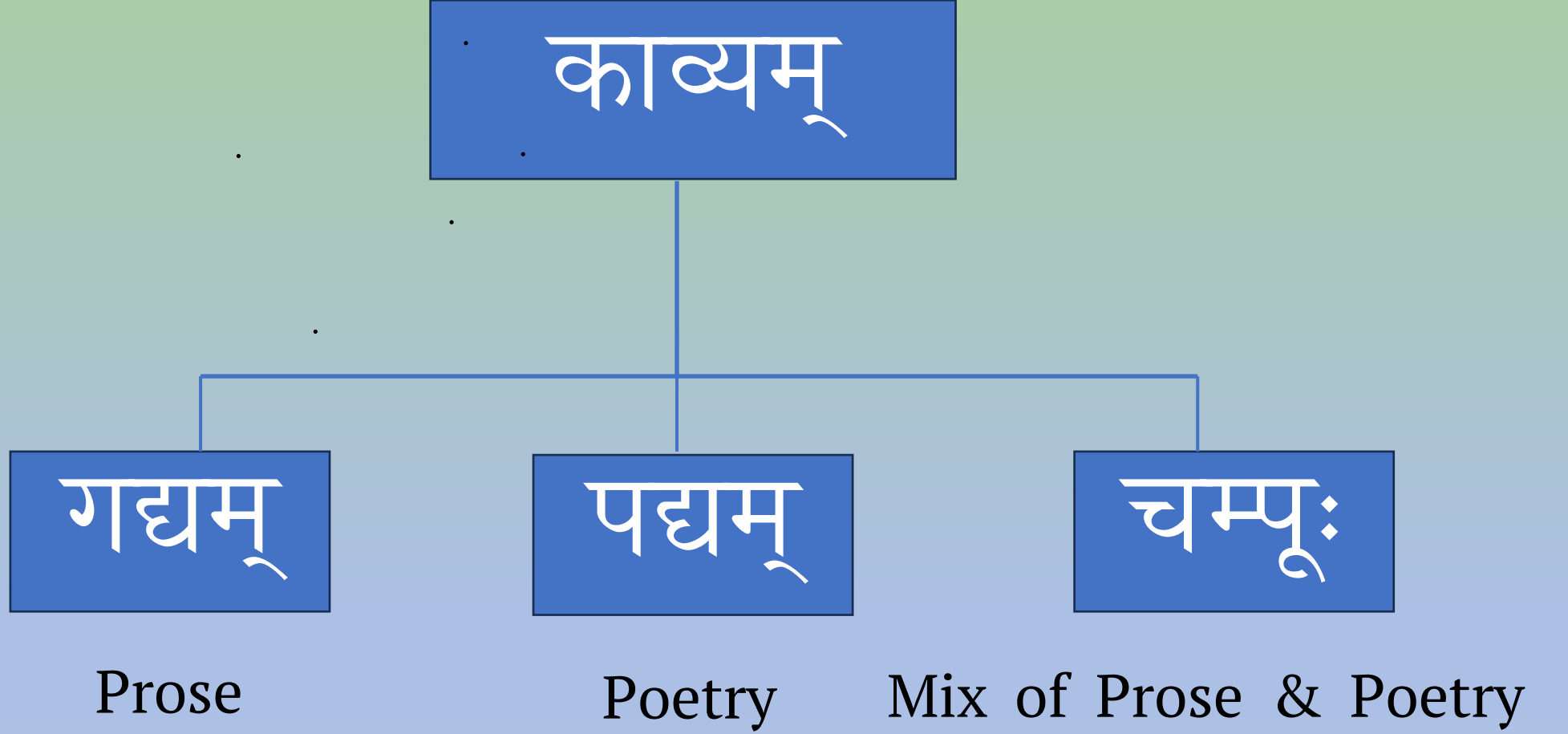
२. सूर्यः

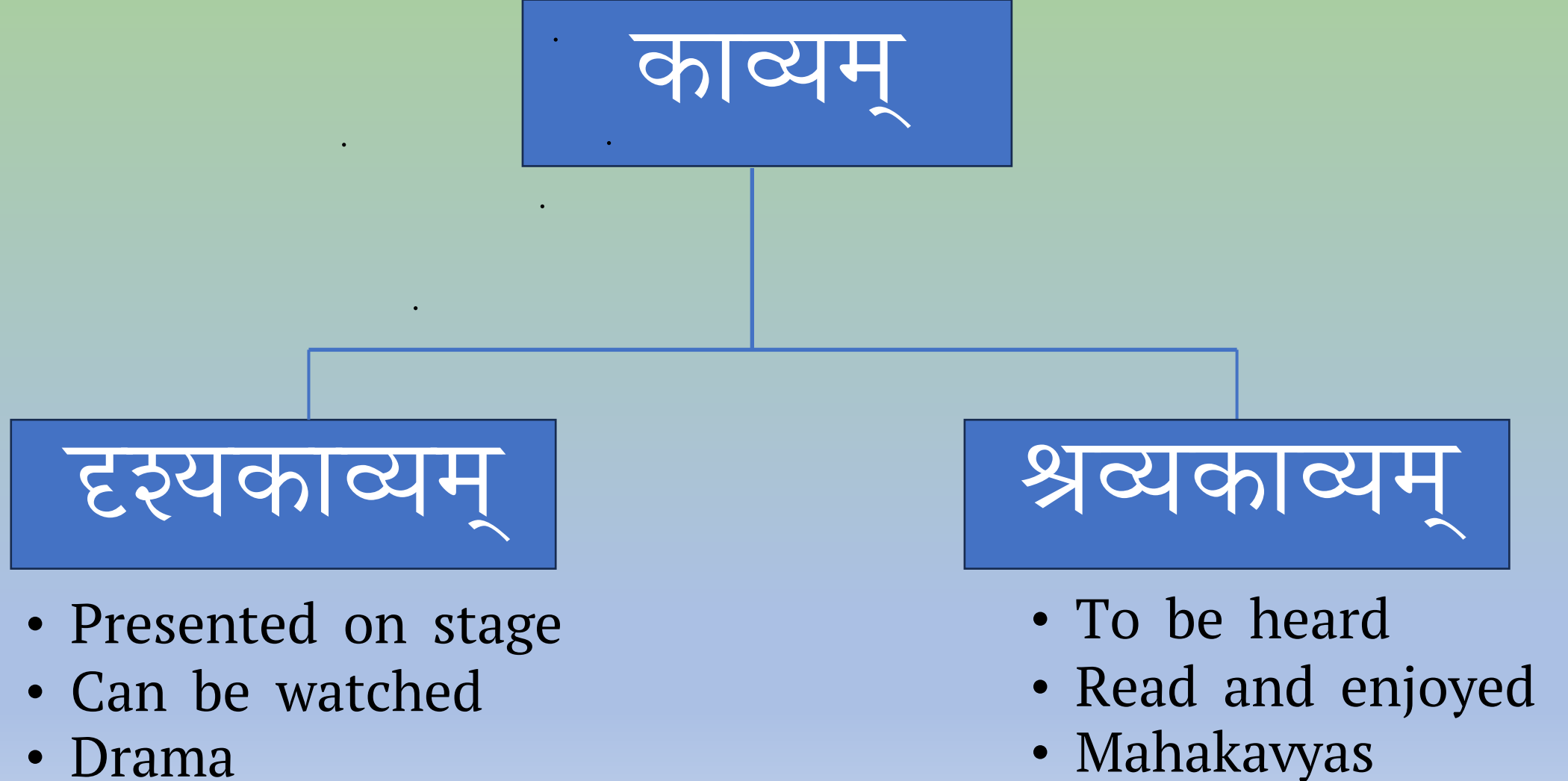
तं सूर्यं जगतां नाथं ज्ञानविज्ञानमोक्षदम् ।
महापापहरं देवं तं सूर्यं प्रणमाम्यहम् ॥

I Bow to that Sun-God who is the Lord of the Universe, bestower of knowledge of the Ultimate, scientific knowledge and salvation and is the remover of worst sins.

वाङ्मयपरिचयः – काव्यम्

वाङ्मयपरिचयः – काव्यम्

वाङ्मयपरिचयः – रूपकम्

Drama - नाटकम् / रूपकम्

नाटकं सप्रकरणं भाणः प्रहसनं डिमः ।
व्यायोगसमवकारौ वीथ्यङ्केहामृगा दश ॥

- 10 varieties of रूपकम्
- Of them नाटकम् is one.

वाङ्मयपरिचयः – रूपकम्

Drama - नाटकम् / रूपकम्

(i) अङ्कः (Well-known story)	(vi) भाणः (Recitation by One Man)
(ii) ईहामृगः (Divine character)	(vii) डिमः (Popular Story)
(iii) नाटकम् (Drama)	(viii) व्यायोगः (Well known hero)
(iv) प्रकरणम् (Fiction)	(ix) वीथी (One act Play)
(v) प्रहसनम् (Comedy)	(x) समवकारः (Well Known Gods/Demons)

वाङ्मयपरिचयः – रूपकम्

रूपकम्	रचयिता
अभिज्ञानशाकुन्तलम्	कालिदासः
उत्तररामचरितम्	भवभूतिः
स्वप्नवासवदत्तम्	भासः
वेणीसंहारः	भट्टनारायणः
मृच्छकटिकम्	शूद्रकः

वाङ्मयपरिचयः – काव्यम्

	पञ्च महाकाव्यानि	रचयिता
१	रघुवंशम्	कालिदासः
२	कुमारसम्भवम्	कालिदासः
३	किरातार्जुनीयम्	भारविः
४	शिशुपालवधम्	माघः
५	नैषधीयचरितम्	श्रीहर्षः

वाङ्मयपरिचयः – काव्यम्

	प्रसिद्धानि गद्यकाव्यानि	रचयिता
१	कादम्बरी	बाणः
२	वासवदत्ता	सुबन्धुः
३	दशकुमारचरितम्	दण्डी

वाङ्मयपरिचयः – काव्यम्

	प्रसिद्धानि चम्पूकाव्यानि	रचयिता
१	चम्पूरामायणम्	भोजदेवः
२	चम्पूभारतम्	अनन्तभट्टः
३	विश्वगुणादर्शचम्पूः	वेङ्कटाध्वरिः
४	नीलकण्ठविजयचम्पूः	नीलकण्ठदीक्षितः
५	यशस्तिलकचम्पूः	सोमदेवः

कथा न्यायश्रद्धा

पूर्वं सगरः नाम नृपः आसीत् ।

तस्य पत्नीद्वयम् आसीत् ।

किन्तु एकः अपि पुत्रः न आसीत् ।

अतः सगरः दुःखितः अभवत् ।

अनन्तरं सः एकं मुनिवरं सेवितवान् ।

कथा

न्यायश्रद्धा

मुनिवरः सन्तुष्टः अभवत् ।

सः वरम् अयच्छत् ।

सगरस्य ज्येष्ठपत्नी एकं पुत्रम् अलभत ।

तस्य नाम असमञ्जः ।

कनिष्ठपत्नी षष्टिसहस्रं पुत्रान् अलभत ।

कालः अतीतः । सर्वे पुत्राः अवर्धन्त ।

कथा न्यायश्रद्धा

राजकुमारः असमञ्जः बहु दुष्टः आसीत् ।

सः विनोदार्थं नगरस्य अन्यान् बालान् जले
क्षिपति स्म ।

प्रियमाणान् तान् दृष्ट्वा आनन्देन हसति स्म च ।

एवम् असमञ्जः अनेकान् बालान् अमारयत् ।

ततः जनाः दुःखिताः अभवन् ।

कथा न्यायश्रद्धा

ते नृपस्य समीपम् आगच्छन् ।

असमञ्जस्य दुराचारम् अवदन् ।

तदा नृपः सचिवान् आह्वयत् ।

पुत्रस्य विषयम् अवदत् ।

"इदानीं किं करोमि ?" इति तान् अपृच्छत् ।

कथा

न्यायश्रद्धा

सचिवाः "प्रजापीडकः असमञ्जः भवता राज्यतः
निष्कासितः भवतु ।" इति अवदन् ।

नृपः सचिवानां निर्णयम् अङ्गीकृतवान् ।

पुत्रम् अपि असमञ्जं सः निष्कासितवान् ।

अहो ! न्याये नृपस्य श्रद्धा !

अतः सञ्जनाः वदन्ति 'त्यजेदेकं कुलस्यार्थे' इति ।

कथा

न्यायश्रद्धा

एतेषाम् उत्तरं लिखत ।

१. नृपस्य नाम किम् ?

नृपस्य नाम **सगरः** आसीत् ।

४. कः निर्णयम् स्वीकृतवान् ?

नृपः निर्णयम् स्वीकृतवान् ।

२. राजकुमारः कीदृशः आसीत् ?

राजकुमारः असमञ्जः **बहु दुष्टः** आसीत् ।

५. सञ्जनाः किं वदन्ति ?

सञ्जनाः वदन्ति **‘त्यजेदेकं कुलस्यार्थे’** इति ।

३. जनाः किमर्थं दुःखिताः अभवन् ?

असमञ्जः **अनेकान् बालान् जले क्षिपति स्म** । ततः जनाः दुःखिताः
अभवन् ।

सुभाषितम्

त्यजेदेकं कुलस्यार्थे ग्रामस्यार्थे कुलं त्यजेत् ।
ग्रामं जनपदस्यार्थे आत्मार्थे पृथिवीं त्यजेत् ॥

An indiscriminate individual must be kept away in the interest the family.

If it is in the interest of the village a family must be sacrificed .

A village may be abandoned for the sake of the country.

One must leave the world for self realization.

अनुस्वारः + वर्गीयव्यञ्जनम्

पञ्चमाक्षरम् + वर्गीयव्यञ्जनम्

कं + कणम्

कङ्कणम्

सं + चिका

सञ्चिका

कं + टकम्

कण्टकम्

अं + तः

अन्तः

अं + बा

अम्बा

लट्-लकारः – अस् धातुः

Present Tense	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम-पुरुषः	अस्ति	स्तः	सन्ति
मध्यम-पुरुषः	त्वं असि ।	युवां स्थः ।	यूयं स्थ ।
उत्तम-पुरुषः	अहं अस्मि ।	आवां स्वः ।	वयं स्मः ।

लङ्-लकारः - अस् धातुः

Past Tense	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम-पुरुषः	आसीत्	आस्ताम्	आसन्
मध्यम-पुरुषः	त्वं आसीः ।	युवाम् आस्तम् ।	यूयम् आस्त ।
उत्तम-पुरुषः	अहम् आसम् ।	आवाम् आस्व ।	वयम् आस्म ।

लट्-लकारः – अस् धातुः

ग्रन्थालये दश जनाः _____ ।

ग्रन्थालये दश जनाः सन्ति ।

ग्रन्थालये ग्रन्थपालकः _____ ।

ग्रन्थालये ग्रन्थपालकः अस्ति ।

वयं कलाक्षेत्रे _____ ।

वयं कलाक्षेत्रे स्मः ।

सर्वे छात्राः कुत्र _____ ?

सर्वे छात्राः कुत्र सन्ति ?

वयं सर्वे शालायां _____ ।

वयं सर्वे शालायां स्मः ।

इदानीम् अहं शालायाम् _____ ।

इदानीम् अहं शालायाम् अस्मि ।

लङ्-लकारः – अस् धातुः

ग्रन्थालये दश जनाः _____ ।

ग्रन्थालये दश जनाः आसन् ।

ग्रन्थालये ग्रन्थपालकः _____ ।

ग्रन्थालये ग्रन्थपालकः आसीत् ।

वयं कलाक्षेत्रे _____ ।

वयं रवीन्द्रकलाक्षेत्रे आस्म ।

सर्वे छात्राः कुत्र _____ ?

सर्वे छात्राः कुत्र आसन् ?

वयं सर्वे शालायां _____ ।

वयं सर्वे शालायां आस्म ।

ह्यः अहं शालायाम् _____ ।

इदानीम् अहं शालायाम् आसम् ।

अव्ययानि

अपि - Also

कृष्णः फलं खादति । रामः अपि फलं खादति ।

इति - Thus

‘सत्यं वद । धर्मं चर ।’ इति तैत्तिरीयोपनिषत् वदति ।

एव - Only

सः रोटिकाम् एव खादति ।

अतः - Therefore

समयः नास्ति । अतः मन्दिरं न गच्छामि ।

यतः - Because

सः उपवासम् आचरति, यतः अद्य एकादशी ।